

ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: ВИБІР СТРАТЕГІЇ

В статті освещаются и анализируются общемировые тенденции формирования культурной политики современных государств. Осмыслиется процесс модернизации государственной политики Украины в сфере культуры.

The world tendencies of modern states cultural policy forming are illuminated and analysed in the article. The process of modernization of public policy of Ukraine in the field of culture is comprehended.

У сучасних умовах в культурі, як і в інших сферах суспільного життя, особливо важливим є вироблення оптимальної моделі ефективною державної політики модернізації управління цією сферою в контексті світових стандартів.

Намагаючись віднайти найбільш адекватне визначення сутності, змісту поняття державної культурної політики слід проаналізувати її визначення як у вітчизняних, так й у зарубіжних учених.

В умовах демократизації суспільного життя, повернення до загальнолюдських цінностей, утвердження нової системи господарювання, виникнення приватної власності й ринкових відносин важливими постало питання пошуку нової форми відносин держави, суспільства зі сферою культури, а отже, й перегляду змісту поняття державної культурної політики, що і обумовлює актуальність обраної теми дослідження. Важливість проблеми вироблення державної культурної політики із врахуванням специфіки формування сучасного суспільно-державного управління у сфері культурного розвитку спонукали звернутися до теоретичного аналізу зазначеної теми.

Окремі питання культурної політики України розглядалися в працях істориків, політологів, культурологів – Л. Мисів, С. Чукут, П. Слободянюк тощо [1].

Організаційно-правові питання реалізації державної політики розбудови України в соціально-культурній (духовній) сфері стали останніми роками об'єктом дослідження фахівців-правознавців – О. Задихайло, О. Копієвської, А. Леонової, Б. Пережняка та ін. [2].

Відаючи належне дослідникам, чії наукові розробки становлять значний внесок у вивчення проблеми, слід зауважити, що немає окремих робіт безпосередньо присвячених державному управлінню розвитком культури, порівнянню світових систем вироблення та управління даною сферою.

В березні 2005 р. Законом України була затверджена Концепція державної політики в галузі культури на 2005-2007 роки, в якій проаналізовано сучасний стан культури в Україні, визначити цілі, пріоритетні завдання та принципи державної політики в галузі культури на 2005-2007 роки, а також стратегічні напрями, механізми її реалізації та очікувані результати [3].

Реалізація Концепції створювала передумови для формування системи принципів державної політики в галузі культури, що відповідають світовим і європейським засадам сучасної культурної політики та передбачає затвердження довгострокової програми культурного розвитку України. В 2010 році Президент України підписує Закон України "Про культуру" [4].

З метою найбільш ефективного здійснення культурної політики в Україні слід не лише врахувати її специфіку в національному просторі держави, а також застосувати досвід інших країн. У наш час під впливом процесів глобалізації, інформатизації, посилення, з одного боку, культурної різноманітності, а з другого інтеграційних процесів на рівні світового співтовариства, набуваються зміна орієнтирів щодо основних засад здійснення сучасної культурної політики.

Фахівці ЮНЕСКО розглядають шляхи, за допомогою яких культурна політика як у розвинених країнах, так і у країнах, що розвиваються, може бути трансформована та реформована таким чином, щоб стати здатною гідно відповісти на виклики сучасного суспільного розвитку. Передусім, це стосується впливу глобального (світового) ринку на творчість, на виникнення та розвиток культурної індустрії, на культурну спадщину, на захист авторських прав та громадських інтересів у вік кіберкультури. Ця проблема також стосується і урядів, що представляють інтереси своїх громадян, здійснюють культурну політику, спрямовують її розвиток, формують та управляють культурним обміном від імені цих громадян.

Хоча держава є основним осередком формування культурної політики, приватні ініціативи також є важливими, а в таких країнах як США навіть основними. На додаток, такі незалежні організації,

як мистецькі асоціації та інші, можуть бути безпосередньо залучені до цього процесу. В багатьох країнах перенесення приватного сектора до основних засад економічної діяльності, що спостерігається в останні роки, потребує нових відносин між урядами, корпораціями та спільнотами. Передусім, це стосується внутрішньої національної політики, яка ґрунтується на суто державному рівні в минулому, починає змінюватися різноманітними міжрегіональними й багаторівневими підходами у формуванні культурної політики. В швидкоплинному світі розбіжності між країнами та регіонами у шляхах здійснення культурної політики можуть зумовлюватися також їхнім місцем у глобальному ринку.

Програма "Культура 2000" покликана формувати спільний для європейців культурний простір, основними засадами якого мають стати: сприяння творчій діяльності, розгляд культурної спадщини з єдиного європейського виміру, взаємоусвідомлення культури, мови й історії громадянами Європи. Підтримка культурних змін з погляду покращання та поширення знань стимулює співпрацю між державами та творчу діяльність у них. Культурні програми "Калейдоскоп", "Аріана" і "Рафаель" започаткували спільні зусилля Європейського Союзу щодо культури, які мають бути спрощені і зміцнені завдяки результатам оцінки й досягнень цих програм [5, с. 41].

Отже, докладно розглянувши сучасний світовий досвід здійснення культурної політики на рівні ЮНЕСКО та Європейського Союзу, доходимо висновку щодо необхідності запровадження деяких його напрямків безпосередньо: ефективною і важливою є орієнтація Європейського Союзу в реалізації культурної політики на збереження – та заохочення культурної різноманітності, врахування специфіки розвитку усіх країн-членів поряд із вихованням та формуванням нового світогляду – світогляду єдиної європейської культури, що має ґрунтуватися на основних загальнолюдських засадах сприяння творчій діяльності й знанню. Поширення основних аспектів у культурній політиці нашої держави, зокрема, європейської культури через секторний (галузевий) підхід, завдяки гнучкості якого відбуватиметься реалізація енергетизму між сферами культурної спадщини, різноманітними мистецькими полями і новими формами вираження.

Особливо важливим, на нашу думку, є те, що програма Європейського Союзу "Культура 2000" віднаходить можливості для забезпечення співробітництва на національному та регіональному

рівнях між культурними організаціями і управліннями та відповідними культурними інститутами держав-членів для сприяння розквіту культурної творчості через надання допомоги різноманітним мистецьким проектам і підтримку заходів, спрямованих на розвиток європейського світогляду та характеру, що водночас зумовлюють швидке поширення європейської культури як у самій Європі, так і за її межами.

Досвід розвитку країн і народів, у тому числі й України, переконує, що державна культурна політика – явище історичне, вона не може бути однаковою для різних періодів, навіть для країни в цілому, вона повинна бути на одному й тому ж етапі варіативною, враховувати історичні традиції як держави, так і її регіонів, а також сучасну соціокультурну ситуацію. Отже, і державна культурна політика залежить від історичних, суспільно-політичних, господарчих, етнокультурних особливостей держави та конкретних особливостей певного етапу її існування.

З проголошенням політичної незалежності України в процесі державотворення відкрилися якісно нові можливості для української культури і визначилася її нова роль.

Вона поступово стає конкурентоспроможною, здатною задати тон інтелектуальному й культурному життю всього українського загалу, адаптує його до світових реалій. Серед багатьох передумов досягнення нею такого стану – необхідність освоєння суспільством своєї історико-культурної спадщини, подолання культурних стереотипів, активної культурної політики держави на основі наукової концепції національної культури, розвитку інфраструктури культури, пристосованої до ринкових умов, активного виходу у світовий культурний простір і культурних обмінів за умов повноцінного функціонування захисної системи власної культури.

Таке бачення суспільства, на відміну від економічного і політичного, можна умовно назвати також культурологічним, точніше гуманістичним або власне людським. Нові якості світової історії інтенсивно формуються нині і пов'язуються з розвитком постіндустріального або інформаційного суспільства, яке долає ринкову цивілізацію і створює більш сприятливі культурно-цивілізаційні основи для гармонійного і вільного розвитку особистості. Отже, можна зробити висновок, що до меж компетенції державної культурної політики в сучасній Україні належать питання, що перебувають безпосередньо в компетенції Міністерства культури і мистецтв.

Про це також свідчать матеріали міжнародних конференцій, які проходили в нашій державі за ініціативою Міністерства культури і мистецтв науки та Центру культурних досліджень.

Автор вважає, що по-перше, доцільно в цьому контексті використовувати поняття "державна політика у сфері культури", яке більш точно відповідає межах її компетенції, саме тому розумінню державної культурної політики, яке знайшло своє відображення в законодавчо-нормативних актах. А поняття "державна культурна політика" слід вживати в більш широкому значенні. Спираючись на відомі визначення державної культурної політики вітчизняних і зарубіжних учених, на світовий досвід її реалізації, на методологічні посилання відносно політики в цілому, слід зупинитись на такому визначенні цього поняття: державна культурна політика – це діяльність, спрямована на максимально можливе забезпечення основної ролі культури в розвитку й самореалізації сутнісних сил людини, збереження національної самобутності народів, утвердження їх гідності. За допомогою культурної політики держава визначає мету, завдання, передбачає розвиток полій і ситуацій у сфері культури, програмує дії суб'єктів управління, враховуючи існуючі умови й можливості, визначає вибір засобів, форм і методів вирішення перспективних і сучасних завдань, коригує їх у разі необхідності, оцінює результати, створює службу моніторингу.

По-друге, культурна політика демократичної держави враховує багатосуб'єктність і багатооб'єктність культурного процесу при регулюючій ролі держави: забезпечує спадкоємність культурного розвитку, прагнення до погодження інтересів, культурної самобутності народів країни в межах єдиного культурного простору: виключає революційні зміни традицій, норм культури, моралі: сприяє демократизму й відкритості, за яких досягається доступність до культурних цінностей і благ.

Таким чином, завдяки зваженій державній культурній політиці ліквідується дискримінація громадян по відношенню до культури, забезпечується право громадян на коригування національними духовними здобутками, що формувались протягом століть: реалізація принципу дотримання державою правових, економічних гарантій у сфері культури, утому числі багатьох джерел її фінансування, а також принципу єдиного культурного простору, що передбачає єдність і багатоманітність державних, регіональних, місцевих програм соціокультурного прогресу, узгодженість інтересів центру й регіонів.

Література:

1. Мисів Л. Особливості діяльності суб'єктів державної політики щодо формування та розвитку духовних цінностей українського суспільства / Л. Мисів // Вісник НАДУ. – 2005. – № 3. – С. 451-455; Слободянюк П. Культурна політика: регіональні проблеми / П. Слободянюк // Вісник УАДУ. – 2000. – № 3. – С. 262-265; Чукут С. Духовна культура в гуманітарній політиці України / С. Чукут // Програма "Україна-2010". Консолідація українського суспільства і реалії, перспективи: Наук. -метод. посіб. – К.: Вид-во УАДУ, 1999. – С. 47-80.
2. Задихайло О. А. Організація управління культурою в Україні (адміністративно-правовий аспект): Автореф. Дис. ...канд. юрид. наук / О. А. Задихайло; Нац. юрид. академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2006; Копієвська О. Правове регулювання відносин у сфері культури / О. Копієвська // Право України. – 2004. – № 8. – С. 82-85; Леонова А. Державна культурна політика України. Нормативно-правовий аспект / А. Леонова // Вісник УАДУ. – 2002. – № 2. – С. 300-306; Пережняк Б. А. Зміст та основні напрямки державної політики у сфері культури і мистецтва / Б. А. Пережняк // Актуальні проблеми політики. – О., 2003. – Вип. 16. – С. 377-387.
3. Про Концепцію державної політики в галузі культурі на 2005-2007 роки: Закон України від 3 березня 2005 р. № 2460-IV // Офіційний вісник України. – 2005. – № 13.
4. Про культуру: Закон України від 14.12.2010 № 2778-VI // Офіційний вісник України. – 2011. – № 2 від 21.01.2011. – Стор. 13. – Ст. 91.
5. Чукут С. А. Європейський досвід удосконалення культурної політики в контексті розбудови Української держави / С. А. Чукут // Україна на порозі третього тисячоліття: духовність і художньо-естетична культура (теорія і практика). – К., 1999. – С. 25-43.